

Handläggare:

Pia Modin

Kristina Börjeson

Fristad för människorättsförsvarare

Bakgrund

Kommunstyrelsen fick i budget 2016 i uppdrag utreda möjligheten att komplettera det av Stadsteatern drivna fristadsprogrammet med fristad till personer förföljda på grund av sitt arbete för mänskliga rättigheter.

Stockholms stads fristadsprogram

Fristadsprogrammet inrättades 1998 inom kulturnämnden, men överfördes 2013 till Stadsteatern AB. Stockholm har hittills tagit emot nio författare från sju olika länder. Från och med 2017 kommer Stadsteatern AB att utveckla fristadsprogrammet till att omfatta ytterligare en kulturutövare.

Stockholm är medlem i ICORN - International Cities of Refuge Network – som är en sammanslutning av städer som erbjuder författare/konstnärer en fristad. En konstnär som i sitt hemland är utsatt för hot eller förföljelse på grund av att hon eller han uttrycker sina åsikter genom sitt professionella, konstnärliga arbete, har möjlighet att ansöka om att få omfattas av ICORN:s fristadsprogram. Städer som är medlemmar i ICORN erbjuder skydd under två år. Varje ICORN-stad har sina egna kriterier för urval av konstnärer till det lokala fristadsprogrammet, men inga fristäder accepterar kandidater som förespråkar våld i någon form.

ICORN ansvarar för ansöknings- och urvalsprocessen till fristadsprogrammet.

1. Personer som är i behov en fristad gör en ansökan till ICORN
2. ICORN samarbetar med PEN International, vars underorganisation Writers in Prison Committee (WiPC) genom sina internationella nätverk gör en kontroll av den sökandes bakgrund och skyddsbehov.
3. Om ansökan godtas går den sökande vidare till att bli en ICORN-kandidat. Detta innebär att när det finns en tillgänglig plats i en fristad, kan ICORN:s administration göra kandidatens profil tillgänglig på en lista där staden kan välja sin nästa gästförfattare.

Kulturhuset Stadsteatern ansvarar för stadens fristadsprogram och har en koordinator anställd på halvtid, vilken tar emot gästförfattaren och lägger upp ett program för vistelsen i Stockholm. Författaren får ett månadsstipendium och en bostad under en period av högst två år. Koordinatoren medverkar till att integrera gästförfattaren i stadens kulturliv och förmedla kontakter med sociala och kollegiala nätverk. Frågor som handlar om säkerhet och sekretess är mycket viktiga. Därutöver måste många praktiska frågor lösas, t.ex. uppehållstillstånd, socialförsäkringar och sjukvård m.m.

Shelter City i Nederländerna

Nederländerna har erfarenhet av att ge skydd till människorättsförsvarare. Inom ramen för organisationen Justice and Peace finns sedan 2012 ett nätverk, The Shelter City Network, som 2016 bestod av åtta kommuner i Nederländerna. I nätverket samarbetar utrikesdepartementet, kommuner och lokala organisationer.

En människorättsförsvarare är en person som med fredliga metoder främjar och skyddar de mänskliga rättigheterna. Personer som brukar våld är uteslutna från denna definition.

The Shelter City Initiative erbjuder människorättsförsvarare en möjlighet till vila och respit genom att erbjuda dem en tillfällig fristad undan en hotfull situation. En Shelter City förbinder sig att svara för bostad och uppehälle för människorättsförsvararen under tre månader samt att utveckla ett individanpassat program för att stärka människorättsförsvararens kapacitet inför återvändandet till sitt hemland.

Justice and Peace betalar för resan och visum för människorättsförsvararen, ordnar med försäkringar och ansvarar för både resan och vistelsen för människorättsförsvararen. Justice and Peace samarbetar med utrikesdepartementet, deltagande kommun och med lokala organisationer och universitet. Kommunen tillhandahåller boende för människorättsförsvararen. Lokala organisationer svarar för det dagliga stödet till människorättsförsvararen.

Kandidater till programmet söks genom Justice and Peace's internationella nätverk, holländska ambassader och konsulat samt EU representation i olika länder. Människorättsförsvararna utses av en urvalskommitté som består av utrikesdepartementet, juridiska fakulteten i Amsterdam, Hivos (en internationell organisation) och Free Press Unlimited. Sökande till The Shelter City Initiative kan vara människorättsförsvarare i vid bemärkelse, tex. advokater, medlemmar i organisationer, poeter eller artister som arbetar för att

stärka de mänskliga rättigheterna eller bekämpa brott mot dessa. Den sökande ska vara hotad eller på annat sätt under stark press och vara hjälpt av en kort period utomlands.

Shelter City-programmet kan 2017 ta emot 15-20 människorättsförsvarare i åtta städer i Nederländerna. Kostnaderna för tre månaders vistelse för en människorättsförsvarare uppgår till cirka 18 000 EUR. Justice and Peace kommer inom kort att presentera en manual till stöd för städer som vill bli en Shelter City.

EU Human Rights Defenders Relocation Platform (EUTRP)

EUTRP är en global plattform för nationella, regionala och internationella organisationer som är inblandade i att erbjuda tillfällig omplacering (temporary relocation) för människorättsförsvarare som lever under hot. Plattformens övergripande mål är att underlätta koordinering, samarbete och erfarenhetsutbyte mellan de olika aktörerna.

Med tillfällig omplacering menar EUTRP att människorättsförsvarare ges möjlighet att lämna sitt arbete, sitt land eller region för att under en begränsad tid slippa fara och stress. Under denna period kan de vila, rehabiliteras, bygga upp sin kunskap, utöka sitt internationella nätverk och fortsätta sitt arbete för mänskliga rättigheter från en säker plats. Efter denna period är avsikten att personen återvänder till sitt hemland. Människorättsförsvarare är som regel inte intresserade av att lämna sitt land för gott, utan att kunna förflytta sig undan en farlig situation tills hotet upphör.

EUTRP har ett 50-tal medlemmar - universitet, organisationer inom civila samhället, internationella organisationer, kommuner och utrikesdepartement. Svenska medlemmar är Civil Rights Defender och Diakonia.

Civil Rights Defenders

Civil Rights Defenders (tidigare Svenska Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter) är en oberoende expertorganisation. Organisationen bildades 1982 i Stockholm med syfte att försvara de mänskliga rättigheterna, i synnerhet de medborgerliga och politiska rättigheterna, och stärka utsatta människorättsförsvarare.

CRD verkar på flera samhällsnivåer:

- Övervakar statliga myndigheter och utkräver ansvar, rättvisa och upprättelse när människors grundläggande rättigheter har kränkts.
- Informerar människor om deras rättigheter och bedriver påverkansarbete mot beslutsfattare för att uppmärksamma frågorna.
- Stärker lokala människorättsförsvarare genom att bidra med kunskap, träningar och stöd.

CRD skapade 2011 en akutfond för att hjälpa människorättsförsvarare som utsatts för press eller hot. Fonden ger människorättsförsvarare en möjlighet att tillfälligt flytta, skydda viktiga dokument eller installera säkerhetslösningar. Hittills har denna insats finansierats med ett startbidrag från bl.a. Sida, men behoven är stora och det behövs ett mer långsiktigt stöd.

Natalia Project är ett överfallslarm för människorättsförsvarare i riskzonen. Personer som på grund av sitt arbete riskerar kidnappning bär ett armband som kan aktiveras genom att man drar i det. En signal som anger den exakta positionen sänds då via mobilnätet till personer i närheten av larmet och till Civil Rights Defenders huvudkontor i Stockholm, som vidarebefordrar informationen till följare via sms, e-post och sociala medier.

CRD har fältkontor i Belgrad, Pristina, Sarajevo, Tirana och Chisinau (Moldavien).

Stadsledningskontorets synpunkter

Varje dag sker brott mot de mänskliga rättigheterna runt om i världen och de personer som försvarar rättigheterna utsätts i många fall för stor fara. Stockholm ska vara ett föredöme i skyddet av de mänskliga rättigheterna. Genom att göra Stockholm till fristad för människorättsförsvarare skulle staden i handling markera att brott mot mänskliga rättigheter tas på stort allvar. Kunskapen om och engagemanget för mänskliga rättigheter och deras försvarare skulle öka hos stadens invånare.

Stadens fristadsprogram har under många år bedrivits framgångsrikt och gett skydd till författare som utsatts för förföljelse som en direkt följd av sina kreativa aktiviteter. Gästförfattare har under trygga former kunnat fullfölja sina projekt, t.ex. skriva en bok. Staden är medlem i ICORN (International Cities of Refuge Network), som är inriktat på att under två år ge skydd till författare och konstnärer.

Stadsledningskontoret konstaterar att fristadsprogrammet i sin nuvarande form inte är avsett för och inte heller är en lämplig form när det gäller skydd för människorättsförsvarare. Till skillnad från t.ex. en författare, kan en människorättsförsvarare inte bedriva sitt arbete

genom att vistas en längre tid i ett annat land. Människorättsförsvararen behöver vara kontinuerligt närvarande i sitt land och nära dem vars rättigheter kränks.

Stadsledningskontoret vill framhålla det arbete som bedrivs i Nederländerna, the Shelter City Initiative, som erbjuder människorättsförsvarare en tillfällig fristad under tre månader. Stadsledningskontoret har varit i kontakt med Justice and Peace, som välkomnar Stockholm som en partner i the Shelter City Network. Varje land måste dock ha sin egen organisation för att för att välja ut människorättsförsvarare och lägga upp program för dennes tid i landet.

Även EUTRP är intresserade av att införliva Stockholm som medlem i sitt nätverk. Det finns möjligheter att ansöka om EU-medel för att bli fristad för människorättsförsvarare.

I Sverige saknas idag en projektledande organisation, som liksom Justice and Peace kan ansvara för att bygga upp ett fristadsprogram i samarbete med utrikesdepartementet, kommuner, organisationer inom civila samhället och universitet. Justice and Peace ansvarar för

- utlysning av och ansökan till programmet
- urval av människorättsförsvarare i samarbete med en urvalskommitté (svårt att bedöma vilka aktivister som är hjälpta av en resit på tre månader och som sedan kan resa tillbaka till hemlandet).
- säkerhetsbedömningar vid utresa, under vistelsen och vid återresan till hemlandet
- kontakt med ansvarig ambassad för visumansökan m.m.
- ett kapacitetsutvecklande program anpassat efter människorättsförsvarare.

Civil Rights Defenders, CRD, har presenterat Shelter City Initiative för kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter. CRD anser sig ha erfarenhet och kapacitet för att bygga upp en liknande organisation som Justice and Peace. Ett program för att ge tillfälligt skydd för människorättsförsvarare i Stockholm bör omfatta

- stöd från UD för att underlätta visumfrågor, säkerhetsbedömningar och finansiellt stöd.
- samarbete med andra organisationer, som driver olika mänskliga rättighetsfrågor och är verksamma i olika regioner. Värdskapet för människorättsförsvarare skulle ligga på lämplig organisation beroende på inom vilket område människorättsförsvararen verkar.
- samarbete med staden för att lösa bostadsfrågan och för finansiellt stöd. Bostad är ett stort problem i Stockholm. Bostaden bör vara sådan att den inte utesluter kvinnliga människorättsförsvarare med barn, inte t.ex. studentrum.

Kulturhuset Stadsteatern kommer under 2017 att utöka sitt fristadsprogram med plats för ytterligare en person. Det är sannolikt att även denna person kommer via ICORNs ansökningsförfarande, men det är inte uteslutet att personen kan ha en annan bakgrund och utses på annat sätt. Kulturhuset Stadsteatern är positiv till att fortsätta diskutera hur skyddet för människorättsförsvarare kan samordnas med fristadsprogrammet och dess koordinator.

Stadsledningskontoret anser att Stockholm har goda möjligheter att bli en Shelter City för människorättsförsvarare och skulle därmed bli den första i Norden. I linje med Sveriges feministiska utrikespolitik, skulle staden kunna fokusera särskilt på att ge skydd till kvinnliga människorättsförsvarare, vilka är särskilt utsatta.

Under förutsättning att Civil Rights Defenders kan vara projektledande organisation föreslås att stadsledningskontoret tillsammans med Kulturhuset Stadsteatern fortsätter diskussionerna med Civil Rights Defenders samt EU Human Rights Defenders Relocation och Justice and Peace om skydd för människorättsförsvarare.
